

Warmte ervaren in de kou

"De HEERE heeft in Sion laten vergeten feestdag en sabbat." (Klaagliederen 2:6b)

*"Wie is de HEERE, onze God? Die zeer hoog woont, Die zeer laag ziet, in de hemel en op de aarde;
Die de geringe opricht uit het stof, de arme verheft uit het vuil, om hem te doen zitten bij edelen,
bij de edelen van Zijn volk." (Psalm 113:5-8)*

Februariereis Wit-Rusland

Radzyn Podlaski, Polen

Opnieuw werd een reis ondernomen naar Oost-Europa, echter deze keer niet naar Oekraïne maar naar Wit-Rusland. Sinds eind 2015 worden ook in dit land Joodse gezinnen gesponsord. Met Vladimir, de messiaanse voorganger uit Minsk, was afgesproken om half februari naar Minsk te komen voor een bezoek van een week. Deze keer reisden we met één busje en twee echtparen; Evert en Tineke en Wim en Ria.

Zaterdagmiddag vertrokken we om zodoende nog net over de grens in Polen te kunnen overnachten. De vol-

gende morgen reisden we door naar Radzyn Podlaski, waar we een ontmoeting zouden hebben met Thomas, de voorganger van een gemeente. Vladimir was met een groep van vijftien mensen ook daar naar toe gekomen. Zij bezochten ook het concentratiekamp Majdanek. Wij hadden voor hen een busje vol met kleding, schoenen en beddengoed bij ons en ook een aantal bigshoppers en koffers met kleding en schoenen op maat voor arme gezinnen. Deze werden allemaal overgeladen.

We hadden een fijne ontmoeting met Thomas en twee broeders uit dezelfde gemeente. Thomas en ook de beide broeders houden veel van het Joodse volk en Thomas heeft het plan opgevat om in de maand mei met mensen uit verschillende landen, zoals Duitsland,

Aankomst in Polen

Wit-Rusland en Polen (en eventueel ook Nederland), en mensen van verschillende kerken in de omgeving, de Joodse begraafplaatsen in het rayon op te knappen. Dit ter bevordering van de goede verstandhouding met de Joden en als 'genoegdoening' voor wat hen door Duitsers en Polen is aangedaan gedurende en na de oorlog; "We willen dan ook vooral jeugd uitnodigen om mee te doen." Wim mocht vertellen over het boek wat hij geschreven heeft, wat handelt over alles wat er in de geschiedenis met de Joden gebeurd is. Ook in Radzyn Podlaski zijn duizenden Joden omgebracht tijdens de Holocaust.

Ik was analfabeet

Ons werd gevraagd na te denken of ook wij een bijdrage zouden kunnen leveren tijdens de voorgestelde 'werkweek' of op de afsluitende dag met vertegenwoordigers uit verschillende kerken. Vladimir nodigde Thomas uit om een keer met hem mee te gaan naar Nederland: "Je moet een keer mee gaan naar Haarlem, naar het museum van Corrie ten Boom, daar wordt zo goed uitgelegd waarom ze de Joden geholpen hebben." Thomas zegde toe in april mee te gaan. Door één van de twee broeders, Hendrik, was ons een slaapplek aangeboden. We reden zo'n half uur voordat we bij zijn huis waren. 's Avonds hadden we met Hendrik een aangenaam

gesprek met behulp van het vertaalprogramma op de mobiel. Hij had een mooi getuigenis: "Ik ben vijftig jaar Rooms katholiek geweest, ik was een analfabeet, maar ben tot levend geloof gekomen in Jezus Christus." Hendrik had vragen over de sabbat en vertelde ons tenslotte dat hij begonnen was sabbat te vieren.

Het dossier fiets

Maandagmorgen vroeg vertrokken we richting de Wit-Russische grens, nadat we bij Hendrik eerst een heerlijk zelfgemaakt ontbijt, bestaande uit noten, yoghurt en gemalen vers fruit, genuttigd hadden. Bij de grens werden we goed geholpen door een Engelssprekende douanebeambte. Zij vulde zelfs het declaratieformulier in voor de fiets die we meegebracht hadden: "Als jullie het land uitgaan moeten jullie dit formulier weer inleveren, dan is het dossier fiets gesloten," zo verduidelijkte ze.

Het was nog vier uur rijden naar Minsk en het was daar twee uur later. We reden naar Vladimirs huis waar we hem

Vladimir

op pikten. Hij bracht ons naar de flat van de gelovige Sveta, die ook de messiaanse gemeente bezoekt. Zij wilde haar flat een week afstaan aan ons. Ze gaf ons de sleutels. Zelf ging zij slapen bij haar zoon dicht in de buurt. Sveta geeft les in natuurkunde en biologie op de christelijke school. Ze is al 12 jaar met pensioen, maar ook zij kan van een pensioen niet rondkomen. Temeer daar ze meebetaalt aan de school van haar kleindochter Nadya van 8 jaar. Ze wilde namelijk zo graag dat haar

Sveta en Nadya

kleindochter christelijk onderwijs zou krijgen, dat ze besloot mee te betalen. Nadya zit nu op dezelfde school als waar Sveta lesgeeft.

Vladimir, die met ons mee was gegaan naar de flat van Sveta, vertelde over de twee doelen van zijn gemeente: "Iedereen moet weten wie Jezus Christus is en alle gelovigen moeten weten wat hun wortels zijn."

We maakten nog een oorlog mee

Na ons onderkomen bekeken te hebben, gingen we met Vladimir op weg naar Frieda Raisman. Deze overlevende van het allerverschrikkelijkste getto van Minsk hadden we al twee keer eerder bezocht. Zij was voor Wim een inspiratiebron om zijn nieuwe boek te schrijven. Net als de andere keren omhelsde de 85 jarige Frieda ons. Ze was zo blij dat we weer gekomen waren. Toen we zaten, stak ze direct van wal: "Ik wil met jullie een hele grote blijdschap delen. Ze zijn bezig met een nieuwe film en deze brief heb ik gekregen van de Duitse ambassade. Daarin staat dat de ambassadeur namens de Duitse president mij op 4 maart zal ridderen met het 'Koningskruis'" Frieda was zichtbaar blij met deze eer: "De Amerikanen hebben mij al eerder een ridderorde gegeven."

Frieda wilde ons direct iets geven. We kregen als echtpaar beiden het laatste boek dat uitgegeven is in het Engels: "WE REMEMBER, Lest the World Forget" Met als ondertitel: "Memories of the Minsk Ghetto." We waren en zijn heel dankbaar voor dit cadeau, waarin naast het getuigenis en foto's van Frieda ook die van dertig andere overlevenden zijn opgenomen. Frieda vertelde dat zij na de oorlog veertig jaar in Odessa had geleefd en dat ze daarna terugkeerde naar Minsk: "Als over-

Bij Hendrik in huis

Ria in gesprek met Frieda

levenden gingen we elkaar opzoeken en we besloten om de wereld te laten weten wat er gebeurd is, want iedereen zweeg erover. Er zijn 150.000 Joden omgekomen. Maar hoe moesten we het doorgeven? Nu begrijp ik dat God het gedaan heeft! Want wie heeft mij geld gegeven om al die boeken te kunnen laten drukken? Ik wist niet hoe ik aan geld moest komen, maar het is er allemaal gekomen. Eén van de overlevende kinderen werd uiteindelijk hoofd van het Museum. Hij zei tegen mij: "Je bent vrij om in het archief zoeken" Daarna vertelde Frieda hoe de boeken één voor één geschreven en

Tineke bekijkt het boek 'We remember'

samengesteld zijn en dat haar man de omslag van de eerste boeken ontworpen heeft. Ze liet er verschillende zien. Wat wij nog niet eerder uit haar mond gehoord hadden, was dat wat ze als Joden na de oorlog ervaren hadden. "We hebben *nóg* een oorlog meege-maakt. In de eerste oorlog werden wij gedood; in de tweede werden we moreel gedood." Dit, dat de Joden na de oorlog tot aan de 'perestrojka' werden tegengewerkt, zouden we in de dagen hierna nog vaker horen. We hoorden bijvoorbeeld van Joden

die geen hogere studie konden doen, omdat ze niet werden toegelaten op de universiteit. Frieda vertelde over een zeer getalenteerde vioolspeler die niet werd toegelaten tot het symfonieorkest omdat "ze een nationaal orkest wilden". Daarna schreven wel alle kranten (positief) over hem.

Raak haar niet aan

Ook nu vertelde Frieda een paar ervaringen in het getto. Geboren in 1935 was zij zes, zeven jaar tijdens haar gettoperiode: "We leefden met ons gezin van zes personen te midden van tientallen anderen in hetzelfde huis. Vier keer heb ik een pogrom meege-maakt, waarbij dronken Duitsers alle huizen in twee straten langs gingen en Joden, klein en groot, sloegen en doden; iedereen werd vermoord. Er was een klein meisje van drie jaar bij ons in de schuilplaats bovenin het huis. Zij huilde en daarom hebben anderen haar letterlijk laten stikken. Zij wilden mij ook laten stikken, maar mijn moeder zei: "Raak haar niet aan!" Ik lag heel stil. De Duitsers hoorden ons niet en vonden ons niet. Ook tijdens de pogrom van 2 maart 1942 hebben ze ons niet gevonden. Als ik bij de Yama kom (de plek waar 5000 Joden tijdens de Poeriemakke zijn gedood en begraven, waar een monument is van mensen die naar beneden lopen, hun dood tegemoet), dan denk ik vaak: "In deze rij had ik ook kunnen lopen." Frieda vertelde nog veel meer, ook hoe de president bij haar 50 boeken bestelde en dat hij dat boek in Israël verheerlijkt heeft. Ook vertelde ze hoe zij gered was uit het getto door een houthakker, die het hout voor de trein bracht. Hij beloofde aan de broer van Frieda dat hij als hij in het getto was, haar en haar moeder zou zoeken: "Mijn moeder wilde niet, maar zei tegen hem: "Neem haar maar mee."

De boeken van Frieda

Ze hebben me onder het hek door getrokken en deze man gaf mij aan mijn broer, die bij de partizanen was." Frieda zou wel een avond lang kunnen vertellen: "Ik zou jullie dingen kunnen vertellen, die jullie niet zullen geloven. Ik geloof het soms zelf niet. Toen een andere overlevende in een brochure hetzelfde schreef als wat ik gezien had, wist ik het weer: "Zie je wel, het is echt waar." Frieda is één van de weinige nog in leven zijnde overlevenden: "Vijf kunnen niet meer lopen, de andere vijf zijn net als ik niet erg goed meer ter been." We gaven haar het boek 'De Schuilplaats', waar ze heel blij mee was. We beloofden haar ook het boek 'Het

Onze groep samen met Frieda

bloed schreeuwt uit de aarde' te geven wanneer het in het Russisch gedrukt is. Na nog met haar gebeden te hebben, namen we hartelijk afscheid van deze ijverige en toegewijde vrouw. Vol indrukken keerden we terug naar onze flat.

Met z'n zessen in één kamer

De volgende morgen was Vladimir om 9.00 bij ons. We planden wie we zouden bezoeken. We reden daarna van het ene bezoek naar het andere. Maar wat een grote stad is Minsk met haar twee miljoen inwoners. We moesten soms wel twintig minuten rijden om bij het volgende bezoek te komen. Als eerste bezochten we Joelia en haar

man Kolja, met hun vier kinderen. De oudste jongen, Elisey, is tien jaar, daarna komen Kasja van vijf, Mark van vier jaar en als laatste Jeva van ruim anderhalf. Joelia is opnieuw in verwachting. Ze wonen nog steeds in een tweekamerflat, waarvan één kamer door een broer van Kolja wordt bewoond. Zij slapen en leven dus met elkaar in één kamer. Ze stonden al langer op een lijst van de regering met grote gezinnen die in aanmer-

Het gezin van Kolja en Joelia

king komen voor een grotere flat. Joelia vertelde dat er nu uitzicht is op een driekamerflat in maart. We boden aan financieel te helpen bij de verhuizing en de inrichting. Kolja is werktuigbouwkundige, maar hij heeft geen vast werk. Julia is nog met zwangerschapsverlof, maar krijgt geen uitkering. We zagen hoe krap ze wonen en leven. In de keuken was er geen plaats voor zes personen om te zitten. Kolja bleef met de kinderen in het halletje en de (slaap)kamer. We dronken wat thee en gaven een pakket met stroopwafels, kaas, shampoo en ook het boek 'De Schuilplaats'. Voor de kinderen hadden we een paar doosjes gevuld met (school)spulletjes meegenomen.

We waren dankbaar dat Julia bereid was om 's avonds en ook woensdagavond te vertalen op het seminar dat Wim zou geven.

Zeven jaar afkicken

Bij het volgende gezin was de situatie wel wat beter, maar ook daar is het wachten op een grotere flat. Joera en Anja en hun kinderen zijn in 2014 vanuit L'vov in Oekraïne naar Minsk verhuisd, de geboorte- en voormalige woonplaats van Joera. Lange tijd mochten ze maar in één kamer van de tweekamerflat wonen, omdat de ex-vrouw van Joera niet toestond dat de tweede kamer gebruikt werd, hoewel ze er zelf niet woonde. Ze had de deur van die kamer expres op slot gedaan. Joera's eerste vrouw is ernstig verslaafd geweest en heeft hem verlaten.

Joera vertelde hoe hij zelf ook ernstig verslaafd is geweest: *"Ik heb zeven jaar nodig gehad om af te kicken. Ik heb me bekeerd naar Gods wil. Een vriend van mij, Vitali, die zijn geld bij elkaar kreeg door zakken te rollen, was genezen van drugs bij Sergey in L'vov (de messiaanse voorganger die wij met zijn gemeente ook helpen). Hij begon daar een afkickcentrum en vroeg mijn hulp. Ik ben geestelijk door een hel gegaan. Ik ging naar de begrafenis van een vriend. Zijn vrouw gaf me zes bekers met narcotica. Ik heb alles gebruikt. Ik ben op het randje van de dood geweest, er kwam al bloed uit mijn mond. Artsen dachten dat ik zou sterven. Ik zei in mijn nood tegen God: Als U er bent en als ik in leven blijf, zal ik u dienen. Ik bleef in leven. Ik zal niet vertellen hoe."* We begrepen dat hij in L'vov in het afkickcentrum de veel jongere Anja ontmoet had en dat ze in 2007 getrouwd waren. Joera heeft geen vast werk. Af en toe werkt hij 's nachts als bewaker in de beveiliging, overdag is hij dan thuis en kan Anja soms wat geld gaan verdienen met schoonmaken. Joera 'werkt' als evangelist ook op straat, mensen

Nieuwsgierig naar de kadootjes

die hij tegenkomt en hulp nodig hebben, probeert hij te helpen.

Ook voor dit echtpaar is er nu licht aan het eind van de tunnel. In de zomer kunnen ze waarschijnlijk verhuizen naar een grotere flat. Ze hebben wel een krediet moeten afsluiten om een deel van de kosten van de flat te betalen, de rest betaalt de regering. De twee matrassen die we bij ons hadden kwamen in dit gezin goed van pas. We hadden ook voor deze kinderen een paar doosjes met spulletjes en ook een doos met voedselproducten. We sloten het bezoek af met gebed. Ze zijn heel dankbaar voor de hulp die wordt gegeven vanuit Stichting Roechama. Maanden lang is er geld betaald voor de huur, die voor de extra kamer moest worden betaald aan de ex-vrouw. Maar ook nu is de extra ondersteuning nog steeds nodig.

Al twaalf jaar reuma

Het volgende bezoek was bij Angela, een eenzame, alleenstaande vrouw van nog maar 53 jaar. Haar ouders zijn al heel lang geleden gestorven. Ze heeft geen man, maar wel een dochter van 35 jaar, die buiten de stad woont met haar twee kinderen. We zijn op het spoor van Angela gekomen door Sveta, de vrouw van de voorganger.

Het gezin van Joera en Anja

Zij werkt bij Chesed. Hoewel Angela wel klant is van Chesed, kunnen ze haar niet helpen omdat zij na de oorlog geboren is. Chesed krijgt namelijk geld vanuit Duitsland, maar dat geld is bestemd voor holocaustoverlevenden. Angela is vanwege reuma afgekeurd en daarom krijgt ze een 'invalidenpensioen' van niet meer dan zeventig euro per maand. Haar rechter heup moet worden vervangen. Maar dat kost \$ 2500, als ze tenminste een goede kwaliteit heup wil. De Wit-Russische heup is gratis, maar heeft een veel kortere levensduur. Ze heeft veel pijn. Spuiten tegen de pijn kosten per drie spuiten \$100.

Angela blij met de spullen

Angela's vader was Joods. Hij heeft tijdens de oorlog bij de partizanen gevochten. Op onze vraag of Angela ook wel naar Chesed gaat om bijvoorbeeld de feesten te vieren, antwoordde ze: "Ik kan niet bij Chesed komen, al twaalf jaar heb ik reuma, elk half jaar moet ik naar het ziekenhuis voor controle. Gedurende het hele jaar gebruik ik medicijnen. Zij komen uit Duitsland en zijn erg duur." Vladimir vertelde dat ze als gemeente voor Angela vorig jaar een vakantie naar Liepaja in Letland hebben betaald. Dat kostte \$135. Angela komt wel naar de gemeente, indien haar lichamelijke toestand het toestaat.

We bemoedigden Angela en gaven ook het boek 'De Schuilplaats' en baden met haar.

Genezen van kanker

Hierna reden we naar de flat van Galina. We werden ontvangen door een opgewekte lieve vrouw van bijna 63 jaar. Zij getuigde ervan hoe God haar

Galina is genezen van kanker

ruim elf jaar geleden genezen heeft van kanker: "Ik had borstkanker met veel uitzaaiingen en ben vier keer geopereerd. Na de vierde keer in augustus 2008 sprak God dat ik genezen was. Ik belde de pastor Vladimir op en zei: "Jullie hoeven niet meer te bidden, maar moeten danken voor genezing." Al die jaren ben ik nog steeds gezond. God heeft mij dit getuigenis gegeven om aan mensen te vertellen. De dokters zeggen dat ik een raadsel ben." Galina liet het album zien waarop de röntgenfoto's 'bewezen' dat ze inderdaad ernstig kanker heeft gehad.

Galina's moeder was Joods haar vader niet. Galina is geboren in Siberië: "Ik heb gediend in het leger en kan goed schieten en gaf daarin les." Ze liet een paar foto's zien waarop zij als soldate een geweer vasthoudt: "Toen ik God leerde kennen, wilde ik niet langer leren mens dood te schieten en ben ik uit het leger gegaan om God te dienen. Ik breng het evangelie aan kinderen, verkleed als clown." Evangeliseren is officieel verboden in Wit-Rusland, maar toch vertelde Galina dat zij deel uitmaakt van een Evangelisatieteam dat bestaat uit veertig mensen.

Galina maakt al sinds 1994 deel uit van de Messiaanse gemeente: "Toen ik daar kwam zag ik ook verschillende Joden en ik vroeg God: "Waarom?" God zei: "Ik verzamel Mijn mensen!" Ik wist toen nog niet dat ik Joods was. Het was vroeger gevaarlijk te zeggen dat je Joods was. Ik ging naar mijn moeder en vroeg: "Wie zijn wij?" Toen kreeg ik te horen: "Wij zijn Joden!" Ik kreeg toen foto's te zien die ik nog niet

eerder gezien had. Mijn moeder was het 16e kind in het gezin. Ze heeft samen met haar gezin drie jaar gelopen van Rostov aan de Don naar Siberië. Zes kinderen zijn overleden op deze reis."

Galina vertrouwde ons nog toe dat zij de sponsorhulp van 25 euro goed kan gebruiken. Ze moet rondkomen van een invaliditeitspensioen: "Ik probeer eerst mijn verplichtingen voor het betalen van gas, electra en water na te komen, zodat ik geen problemen krijg. Maar dan heb ik vaak voor voedselproducten niet meer genoeg. Ik woon niet alleen, ik heb een kat. Deze heb ik in 2014 uit Siberië meegenomen toen mijn moeder overleed."

De sponsor van Galina had een cadeaupakket meegegeven, dat met veel blijdschap werd aangenomen.

Het was ondertussen tijd geworden om afscheid te nemen van deze innemende vrouw. Ze zei dat ze zou proberen de samenkomst 's avonds of die van de volgende avond te bezoeken. In ieder geval wilde ze op sabbat naar de dienst komen. We gaven haar het boek de Schuilplaats, dat ze zeker zou gaan lezen. Toen ze woensdagavond naar de boekpresentatie kwam, gaven we haar ook een klaargemaakt kledingpakket, wat we vergeten waren af te geven.

Ik heb geen angst meer

Bij Raisa werden we ook heel hartelijk ontvangen. Raisa werd door haar man in de steek gelaten toen de kinderen nog klein waren. Ze heeft twee zonen, één woont in America en één in Israël. Enthousiast vertelde ze: "Mijn kleinzoon is vandaag precies jarig." Raisa deelde ook van haar pijn vanwege het

Raisa

antisemitisme. Zowel haar vader als moeder waren Joods. Er waren zoveel vervolgingen, op school en later op haar werk: *"Ook mijn kinderen hadden er veel last van. De oudste is niet toegelaten op een hogere school vanwege zijn Joods zijn. De jongste was niet bang. Hij was er trots op te kunnen zeggen: 'Ik ben een Jood'. Toen ik tot geloof kwam en naar een kerk ging, gebeurde het een keer dat de voorganger zei: 'Wie is Joods? Wil je opstaan?'"* Toen werd er vergoeding gevraagd voor wat de Joden is aangedaan. Het heeft mij heel erg geholpen. Ik heb geen angst meer. Alles is anders geworden. Als kapster wilde ik eerst liever geen Joden helpen, zij herinnerden mij aan de pijn. Later knipte ik juist graag Joodse mensen."

Omdat Raisa een leveraandoening heeft, die mogelijk veroorzaakt is door chemische middelen die zij als kapster gebruikte, is zij jaren geleden al afgekeurd vanwege haar gezondheid. Raisa is een trouw lid van de Messiaanse gemeente in Minsk.

Schrijf dat je Rus bent

Bij Raisa was ook Sasja. We wilden hem eigenlijk thuis bezoeken, maar omdat zijn moeder psychisch ziek is, was dat niet mogelijk. Sasja is zelf twintig jaar geleden al door zijn vrouw verlaten. Zijn moeder, Irina, kan niet alleen wonen, omdat zij nog steeds getraumatiseerd is door wat zij meemaakte als kind in de oorlog. Toen de oorlog uitbrak kon de toen achtjarige Irina met haar ouders nog op tijd evacueren. De trein waar zij inzaten werd echter door de nazi's gebombardeerd. Wat ze toen meemaakte en gezien heeft, heeft haar leven getekend. Sasja heeft de zorg voor zijn moeder op zich genomen. Sinds hij naar de Messiaanse gemeente gaat en ook haar over Jesoea vertelt, gaat het beter met haar. Sasja vertelde dat ook hij als Jood, geboren na de oorlog in 1952, met antisemitisme te maken had: *"Toen ik 15 jaar was, en ik een paspoort moest, zei mijn moeder tegen mij: 'Schrijf op je paspoort dat je Rus bent. Als je geld gaf, kon je je paspoort laten veranderen. Ik woonde in*

Sasja

een rayon met alleen maar Joden. Ik weet nog dat er ruzie was met mededorpsgenoten. Wij waren met 15 man en zij met 100. Maar niemand van ons was bang voor een grote groep. Ze hebben ons niks gedaan en uiteindelijk zijn we vrienden geworden."

Sasja, die zelf altijd heel dienstbaar is in de gemeente, bedankte voor de hulp die hij en zijn moeder krijgen: *"Moge God jullie zo zegenen, dat jullie nog meer mensen mogen zegenen."*

We gaven Raisa en Sasja ook allebei een pakket en ook een boek. We zouden hen in de gemeente nog een paar keer ontmoeten.

Een wonder dat ik kinderen kon krijgen

Het laatste bezoek dat we deden was bij het gezin van Dimitri en Tanja. Ze hebben twee dochters, Nastja en Anna. Dit gezin wordt gesponsord omdat Dimitri geen vast werk heeft en Tanja door een ernstig ongeluk, aangereden als voetgangster, een beschadigde rug heeft en geen zwaar werk kan doen. Ze zei: *"Het is een wonder dat ik nog kinderen heb kunnen krijgen. Maar omdat ik niet mocht bevallen, zijn ze met de keizersnee gehaald."*

Voor het gezin hadden we een pakket met kleding en schoenen gemaakt. De meisjes waren erg in hun sas met de

Nastja en Anna blij met de kadootjes

kleding en spulletjes die ze kregen. Dimitri vertelde dat hij zonder diploma moeilijk aan werk kan komen: *"In Wit-Rusland gaat het economisch niet goed, degenen die rijk zijn geworden zijn zij die misbruik maken van goedkope arbeidskrachten. Ik ga nu regelmatig naar de school van onze meisjes om hulp te geven bij het werken met computers en ze ook te repareren."* Vol trots toonde hij een laptop die hij bij de vuilnis gevonden heeft en die hij had weten te repareren. Tanja is erg handig in borduren. Zij borduurt wandkleden met daarop bijvoorbeeld het 'Onze Vader'. Ze heeft nu ook werk, als verkoopster in een textielwinkel: *"Het loon is eigenlijk lachwekkend ongeveer \$150 per maand. Het hangt van de verkoop af. In de zomer is het meestal ongeveer \$250 per maand."* De hulp van Roechama betekent voor hen heel veel: *"Het gebeurt dat we alleen brood kunnen kopen en geen andere etenswaren."*

Beiden zijn muzikaal, om de beurt zongen ze een zelf geschreven en gecomponeerd lied bij de gitaar. Tanja zong een lied dat zij gemaakt had na

Het gezin van Dimitri en Tanja

het ongeluk.

We namen afscheid en moesten ons haasten om op tijd in het gebouw te zijn waar om 18.00 uur het seminar zou plaatsvinden. Er waren zo'n 40 mensen bijeengekomen.

Seminar

We zongen een paar liederen en daarna mocht Wim spreken. Hij gaf uitleg van het boek Openbaring en gebruikte daarbij ook een PowerPoint in het Russisch om het verband te laten zien tussen de zeven zegels, de zeven engelen

Joden in Wit-Rusland

Wit-Rusland heeft in de oorlog wellicht het zwaarst geleden van alle landen. Het land was het middelpunt in de confrontatie tussen Duitsland en de Sovjet-Unie. Onvoorstelbaar bloeddorstig is de bezetting van Wit-Rusland geweest. In heel Wit-Rusland zijn 260 dodenkampen en plaatsen waar massaexecuties hebben plaatsgevonden. Meer dan anderhalf miljoen Wit-Russen zijn omgekomen. Honderdduizenden Russische krijgsgevangenen, omsingeld en gevangengenomen door het Duitse bliksemlager, zijn doodgehongerd. Hele steden werden grotendeels verwoest en honderden dorpen werden platgebrand. Eén op de vier Wit-Russen liet het leven in de Tweede Wereldoorlog. De grond is daar doordrenkt van bloed, veelal onschuldige bloed.

Op het moment van de Duitse invasie woonden er ongeveer 400.000 Joden in Wit-Rusland. Daar waren ook veel vluchtelingen uit Polen bij, die in 1939 na de Duitse invasie in Polen naar het oosten waren gevlucht. Ongeveer 120.000 Joden slaagden er op tijd in, richting het oosten, naar het binnenland van Rusland te vluchten. Uiteindelijk werden er ongeveer 250.000 vermoord.

De hoofdstad Minsk viel op 28 juni 1941 na zware bombardementen. Ook in Wit-Rusland was de houding naar de nazi's eerst vrij positief. De Orthodoxe kerk dacht haar zelfstandigheid en vrijheid terug te krijgen. Door Stalin waren immers alle kerken gesloten of verwoest. Direct na de Duitse invasie werden er kerken heropend. Er vond een herleving van de godsdienst plaats. In Minsk werd in de kerkhofkapel een soort dankdienst gehouden, waar wel tweeduizend gelovigen aanwezig waren. Veel kinderen werden gedoopt. In de preek werd een dankwoord uitgesproken aan het adres van de Führer.

Een maand later waren al duizenden intellectuelen doodgeschoten, waaronder heel veel Joden. Zij werden op 8 juli opgehaald door de Einsatzgruppe en in de bossen in de omgeving doodgeschoten. Toen 7 november aanbrak, de dag waarop de Sovjet-Unie de Oktoberrevolutie herdacht, werden de Joden door de Duitsers te schande gemaakt. In het getto van Minsk werden ruim zesduizend Joden opgepakt en gedwongen in hun beste kleren een parade te houden. Ze kregen rode Sovjetvlaggen in de hand gedrukt en worden gedwongen communistische liederen te zingen. Daarna werden ze in een fabriek opgesloten en twee dagen later, op 10 november - de nationaalsocialistische feestdag - allemaal doodgeschoten. In het westen van Wit-Rusland voerde de lokale bevolking een reeks pogroms uit, zoals die ook in Polen, Oekraïne, Letland en Litouwen plaatsvonden.

De Einsatzgruppen deden de rest tijdens de zogenaamde Aktionen. Tijdens de eerste reeks Aktionen van juli tot december 1941 werd al veertig procent van de Joden vermoord. Ze werden doodgeschoten in kuilen in de buurt van hun woonplaatsen en direct begraven in massagraven. Op 20 juli werd in Minsk al een getto gevormd, andere steden kregen er ook één.

Het getto van Minsk

Aan het eind van het jaar 1941 waren de Joden uit 35 getto's in Wit-Rusland al vermoord, zoals de Joden van Gomel, Vitebsk en Mogilev. De massamoord op Joden in het oosten van Wit-Rusland werd uitgevoerd door eenheden van de Einsatzgroepen met politiebatalljons, maar ook met afdelingen van Letse, Litouwse, Wit-Russische en de Oekraïense politie. Soms werden ook mobiele gaskamers gebruikt. In het voorjaar van 1942 begon een tweede golf van vernietiging, die het hele jaar doorging. Aan het eind van 1942 waren er nog maar 30.000 Joden over in het westelijke deel. Alle getto's werden in de zomer van 1942 geliquideerd. Alleen het getto van Minsk mocht tot oktober 1943 blijven bestaan. Dit getto herbergde in het begin zeker 100.000 Joden. In de loop van 1942 werden 35.000 Joden uit andere delen van bezet Europa ook nog naar het getto gedeporteerd. Ze werden in een apart getto ondergebracht en de Joden uit de verschillende volken hadden in dat getto hun eigen woongebied. Het leven was er erbarmelijk, vooral als er razzia's plaatsvonden, zoals Frieda Raisman vertelde. Er was ook een ondergrondse groep actief. Deze 450 man sterke groep vluchtte de bossen in en ze vormde daar bij elkaar zeven partizanengroepen. Zoals overal werd er ook in Minsk door de Duitsers een Judenrat ingesteld. De leden van deze raad moesten de bevelen van de Duitsers doorgeven aan de gettobewoners. Toen de Duitsers in maart 1942 de Judenrat opdracht gaven vijfduizend Joden op te geven om weggevoerd, en dus vermoord te worden, weigerde de Judenrat bij hoofde van Eliahuwe Mushkin. Als vergelding vielen de nazi's en hun helpers Joden aan die van hun te werkstelling terugkeerden naar het getto. Ze doodden zelfs meer dan de benodigde vijfduizend mensen.

's Nachts werden er ook vaak moordoperaties in het getto uitgevoerd die veel slachtoffers vergden en ook heel veel angst onder de Joden veroorzaakten. In augustus 1943 werden Joden van Minsk naar Sobibor gedeporteerd. Twee maanden later, in oktober, werd de laatste Aktion uitgevoerd in Minsk, waarbij de laatste vierduizend Joden vermoord werden. Slechts een handvol Joden die zich had kunnen verschuilen, was nog in leven toen de stad op 3 juli 1944 werd bevrijd.

Uit: 'Het bloed schreeuwt uit de aarde' blz. 251/252 - W.J. Verwoerd

met trompetten en de zeven engelen met hun schalen. En ook om te laten zien waar het naar toe gaat; de komst van het Koninkrijk, de nieuwe hemel en aarde. Er was een pauze waarin koffie, thee en zelfgebakken cake kon worden genuttigd. Na de pauze konden de mensen vragen stellen.

Aan het eind van de avond gaven we de meegenomen fiets nog aan Natalja, die erom gevraagd had. Wat was ze er blij mee.

Naar de tandarts

Woensdagmorgen liep het allemaal wat anders dan gepland. Eerst moest er een registratie van ons viertje plaatsvinden, omdat we meer dan vijf dagen in Wit-Rusland zouden verblijven. Bij het bezoek aan de ambassade bleek

Het seminar

dat de geboekte overnachting in een hotel in Mogilov ook zou gelden als geldige registratie als deze daar opge maakt zou worden. Dat scheelde ons zeker een paar uur werk. Ook weken we af van ons programma, omdat Wim steeds ergere tandpijn kreeg door een ontsteking. De zware pijnstillers waren niet meer voldoende. Er moest eerst een tandarts gezocht en gevonden worden. Dat viel niet mee. Uiteindelijk kwamen we bij een praktijk waar we heel vriendelijk ontvangen werden en zelfs tussendoor geholpen. Een fo-

toscan wees uit dat het best ernstig was, ze durfden een behandeling niet aan zonder een 3D foto, maar daarvoor konden we dezelfde dag nergens terecht. We besloten op advies van de zeer hulpvaardige tandarts een antibiotica kuur op te starten. De felle pijn bleef nog de hele middag, maar op het moment dat het vervolgseminar gegeven moest worden, was de pijn weg. Dat was een groot dankpunt.

Sasja en Sofia

Na het bezoek aan de tandarts en de apotheek kon er toch nog een bezoek gedaan worden. Sasja en Sofia zijn op onze weg gekomen via een Joodse vrouw, ook Sofia. We werden hartelijk ontvangen met thee en blintsjiki, Russische pannenkoekjes. Ze zijn al bijna 53 jaar getrouwd en hebben een dochter met kleindochter in Minsk en een zoon met twee zonen die in Israël wonen. Sasja is in 1938 geboren in de provincie Gomel. Hij en zijn ouders zijn geëvacueerd tijdens de oorlog naar Oezbekistan in Midden-Azië. Sofia is in Vitesb geboren en haar ouders waren naar de Oeral geëvacueerd toen de nazi's Wit-Rusland binnentrokken. Sasja en Sofia hebben elkaar ontmoet in Vitesb op de medische faculteit. Sasja en Sofia wonen in een kleine eenkamerflat en hebben het niet breed. Ze hebben beiden niet de indicatie 'slachtoffer van de oorlog', omdat ze tijdens de oorlog geëvacueerd waren; hoewel ook de geëvacueerde Joodse mensen erg geleden hebben. Maar Chesed kan hen daardoor niet of nauwelijks helpen, want het geld van de claims vanuit Duitsland is alleen voor de 'slachtoffers'. En daarom is Roechama gevraagd hen te sponsoren. Het echtpaar heeft grote zorgen; als eerste is hun dochter gescheiden, zij kan met haar dochter niet zonder hulp rondkomen. Sofia noemde ook dat haar kleinzoon in Israël, die net als zijn vader architect is, psychische klachten heeft: *"Hij is angstig en denkt overal last van te hebben."*

We vertelden nog over Roechama en over de familie Ten Boom, terwijl we het boek de Schuilplaats gaven met ook een tas met cadeautjes.

Sasja en Sofia

We merkten nog op dat er mooie schilderijtjes hingen; die bleken door Sofia geschilderd te zijn. We hadden al het idee dat ze kunstzinnig was. We namen afscheid en kregen nog wat blintsjiki mee voor onderweg.

Grafstenen voor huizenbouw

We reden naar het centrum, waar de gids Tamara, die veel kennis heeft van de Joodse geschiedenis, ons bij het Joods museum voor de Holocaust al opwachtte. Zij zou ons een rondleiding geven door het 'Joodse Minsk'. We begonnen bij de oude begraafplaats op de plek waar tijdens de Nazi-periode de grens van het getto was: *"Na de oorlog is deze begraafplaats verwoest. Er waren bijna geen Joden meer, niemand bewaakte het. Grafstenen werden gebruikt om huizen te bouwen of paden aan te leggen. Nu er een metro wordt aangelegd, kwamen ze met bulldozers over het terrein. Na protesten van de Joodse gemeenschap en ook de jeugd van de stad, wordt het terrein nu mis gehouden."*

Gedenkstenen in het Joodse Minsk

Gevonden overblijfselen worden in het dorp Boris op de Joodse begraafplaats opnieuw begraven."

Tamara bracht ons naar de plek waar negen gedenkstenen zijn opgericht ter herdenking aan Joden uit andere landen die naar het getto van Minsk werden gedeporteerd. Zo is er een steen waarop vermeld staat dat 1170

Rondleiding door Tamara

Joden uit Köln, Bonn en het Reinland naar het getto werden getransporteerd en uiteindelijk in het kamp Maly Trostenets bij Mogilev werden vermoord. Uit Oostenrijk zijn zelfs 9000 Joden naar het getto vervoerd en na daar twee jaar geleden te hebben, zijn ook zij in Maly Trostenets omgekomen.

Geen water en stroom in getto

De gids vertelde: "Het getto bestond uit 39 straten en besloeg in totaal 2 vierkante kilometer. Er werden gelijk al 80.000 mensen ondergebracht. Het water en de stroom werden afgesloten en er waren geen winkels. Dit was echt het getto van de dood. Alleen in L'vov was het aantal slachtoffers nog hoger. Op de tweede plaats staat Minsk. Elke dag werden er mensen gedood, 's morgens, 's middags en 's avonds, altijd. Direct na de komst van de Duitsers werd de Joodse bevolking in het beruchte getto opgesloten. Op 20 juli 1941 werd meegedeeld dat een deel van de stad alleen voor de Joden was. Niet-Joden moesten eruit. De plaats was niet ver van het station.

Er waren speciale dagen waarop extra vermoord werd. Op 7 november, waarop altijd de 'oktoberrevolutie van Lenin' door de communisten werd herdacht, werden duizenden Joden gesommeerd naar het centrale plein te komen. Daarvandaan moesten ze in colonne gaan lopen, onder muzikale begeleiding en met rode vlaggen, de kinderen op de schouders. Iedereen

moest lachen en blij zijn. Ze werden bespot, geslagen en vernederd. Eerst werden ze twee dagen in een fabriek opgesloten. Daarna werden ze in vrachtwagens geslagen en naar een plek gereden waar allemaal kuilen waren gegraven. Daar werden ze doodgeschoten. Achteraf bleek dat er in het getto plaats gemaakt moest worden voor de Hamburgse Joden. Tegen hen hadden ze gezegd dat ze nieuw land zouden krijgen. Ze kwamen in huizen waarin nog eten op tafel stond en waar dode mensen in bed lagen, die te ziek waren geweest om weg te gaan en in bed waren doodgeschoten." Het is allemaal onvoorstelbaar hoe er geleden is.

We liepen naar een monument dat voor zichzelf sprak. Een schuine, gebroken tafel, met kapotte poten met daartegen een stoel 'gesmakt', die ook al veel tekenen van geweld vertoonde. Zo zijn hele Joodse gezinnen, die vaak rond de tafel zitten, verwoest. Tamara vertelde dat de stoel tegen de tafel de Joden uit het buitenland verbeelde, die in Minsk hun ondergang tegemoet gingen.

Tamara bracht ons nog naar het mu-

seum. Daar liepen we rond om aan de hand van de foto's en lijsten met namen nog meer indrukken te krijgen. Ook Frieda Raisman heeft een plaats verworven in het museum tussen de andere overlevenden. Een wand met tekeningen van Joodse kinderen die het getto overleefd hadden, sprak boekdelen. De kinderen tekenden blijkbaar wat ze zelf hadden meegeemaakt of gezien, zoals een baby die door een SS'ers bij zijn voeten beet werd gepakt en tegen een muur doodgeslagen. Hoe gruwelijk en wreed. We brachten met Tamara ook nog een

bezoek aan de 'kuil'. De plek waar meer dan vijfduizend Joden in een massagraf zijn begraven. In maart 1942 zijn zij bij een vergeldingsactie van de Duit-

Herinnering van kinderen

sers omgebracht. De Duitsers hadden de Jodenraad opdracht gegeven om, tijdens het Poeriem, vijfduizend Joden op te geven om weggevoerd, dus vermoord, te worden. Omdat de Jodenraad dit weigerde, werden de Joden die van hun tewerkstelling buiten het getto terugkeerden, wreed aangevalen door de nazi's en hun helpers. Méér dan de benodigde vijfduizend werden gedood. Een monument langs de trap naar beneden herinnert aan dit gruwelijke gebeuren.

Sofia met een sociale missie

We bedankten Tamara voor de indrukwekkende rondleiding en zochten de Joodse vrouw Sofia op in een cafeetje. Door haar was Vladimir op het spoor gekomen van een aantal Joodse gezinnen en personen die ook dringend een sponsor nodig hadden. Chesed kan niet in alle noden voorzien. De dochter van Sofia is directrice van Chesed in Minsk.

Sofia vertelde dat zij het als haar sociale missie ziet om eenzame, arme mensen samen te brengen en voor hen een uitje te organiseren. Zo heeft Sofia al 83 reizen georganiseerd, naar plekken in Wit-Rusland, maar ook verder naar Rusland.

Sofia heeft aan Vladimir ook een aantal Joodse gezinnen voorgesteld om die te helpen met voedselpakketten. Wellicht kunnen we de armste gezinnen in de toekomst ook gaan sponsoren, zodat ze maandelijks een bijdrage krijgen. Na deze ontmoeting gingen we opnieuw naar de samenkomststruimte

"Dit was echt het getto van de dood. Alleen in L'vov was het aantal slachtoffers nog hoger."

van de gemeente. Daar gaf Wim met behulp van een PowerPoint een boekpresentatie van het nieuwe boek 'Het bloed schreeuwt uit de aarde', dat binnenkort ook in het Russisch zal verschijnen. Met elkaar herdachten we wat er op 20 februari door de eeuwen heen met de Joden was gebeurd, zoals dat door de Joodse Simon Wiesenthal in zijn 'kroniek' is opgenomen. En ook stonden we stil bij de moord op de Joden in Minsk en in Mogilev tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het was een indrukwekkende avond.

Pavel in Mogilev

Donderdagmorgen was Vladimir al vroeg bij ons om met ons naar Mogilev te gaan, tweehonderd kilometer naar het oosten. Ook Tanja was erbij, zij ging mee om op haar gitaar muziek te maken en te zingen. We haalden ook Nikita en Julia nog op. Nikita is een getalenteerde Joodse jongen, die vanwege epilepsie niet kan werken. Julia ging mee om de spreekbeurt van Wim te vertalen. In Mogilev gingen we rechtstreeks naar het gebouw dat de baptistengemeente daar in gebruik heeft als kantoor, ontmoetingsplaats en eetzaal. Hun kerk staat op een andere plek.

We werden zeer hartelijk ontvangen door de voorganger van de Baptistenkerk, Pavel. Vladimir had hem 'toevallig' na tien jaar weer ontmoet, terwijl hij wist dat Wim graag Mogilev zou willen bezoeken. Wim had namelijk gelezen hoe een orthodoxe man, Eliëzer Bassin uit Mogilev, in de 19e eeuw tot geloof in de Heere Jezus gekomen was. Op zich een wonderlijk verhaal. Vladimir had met Pavel samen de plannen voor de twee dagen doorgesproken. Pavel gaf ons eerst een rondlei-

ding. Binnengekomen zagen we in de hal zeker 15 mensen die allemaal aan de kant stonden of zaten. Pavel legde uit: *"Deze mensen komen hier elke dag eten in de eetzaal. Al gauw na de perestrojka is dit ontstaan. Mensen die hiervandaan weggetrokken waren na de val van het ijzeren gordijn, en in het Westen rijk geworden waren, starten met hulp voor gevangenen. Ook voor Tsjernobyl slachtoffers zetten zij zich in. Wij zijn hier een filiaal van deze organisatie. Zij zorgden voor vrachtauto's vol met goederen, rijst, ziekenhuisbedden, van alles. Hier woonden veel arme mensen, dus we mochten het van de regering aannemen. Toen zijn we ook een eetzaal begonnen in dit oude gebouw, dat we opgeknapt hebben. We werken een*

beetje samen met de stadregering. Zij betalen de kok en het andere personeel." Pavel liet ons de grote keuken met de enorme pannen zien, waarin de warme maaltijd al lag te sudderen. We maakten daarna nog wat nader kennis met elkaar alvorens we uitgenodigd werden het warme middagmaal in de eetzaal mee te eten. Pavel liet ons kennis maken met Sergey, een jongeman van 34 jaar: *"Sergey had al jong geen vader en moeder meer. Hij is opgegroeid in een weeshuis. Daarna moest hij voor zichzelf zorgen, maar dat liep niet goed af. Hij was vies, kwam in de criminaliteit en heeft lang in de gevangenis gezeten. Hij heeft zich bekeerd, hij is nog niet gedoopt, maar het zal niet lang duren. Ik hoop dat hij mijn helper zal worden. Als je hem herinnert, bid dan voor hem."* Sergey zou de rest van de dag en ook de volgende dag met ons optrekken

en overal hand en spandiensten verlenen.

Ik heb ze niet gezien

Samen met Pavel en ook de groep uit Minsk bezochten we een Joodse vrouw, Maria. Wat was ze blij met het bezoek, maar ze werd er ook wel heel druk van. Omdat ze ook best doof was, praatte ze heel hard: *"Ik ben voor de oorlog in 1929 geboren. Toen de oorlog begon was ik elf jaar. Toen de oorlog afgelopen was, was ik nog net geen 15 jaar. Ik was ondergebracht in het bos. Toen de Duitsers een keer op zoek waren naar partizanen, vonden ze mij. Ze hebben me 24 uur vastgehouden. Steeds vroegen ze: 'Waar zijn de partizanen?' Ik herhaalde steeds: 'Ik heb ze niet gezien. Ik heb nog nooit partizanen gezien.' De Duitsers hebben mij helemaal naar Hamburg gebracht. Daar moest ik gaan werken in de Bismarck fabriek."* We vroegen Maria of de Duitsers niet wisten dat zij Joods was. *"Nee,"* gaf ze ten antwoord, *"dat*

wisten ze niet, anders hadden ze mij direct doodgeschoten of naar een kamp gestuurd."

Maria vertelde verder: *"Ik heb een heel jaar daar gewerkt. Toen kwamen de Amerikanen. Net voor de bevrijding wilden ze het kamp in brand steken met ons erin. Net op tijd kwamen de Amerikanen, die hebben ons bevrijd."* Maria had nog veel meer te vertellen, maar onze tijd was beperkt. Pavel legde uit waarvoor we kwamen en wij vertelden over Roechama en onze interesse in haar. We gaven haar een voedselpakket dat door de Messiaanse gemeente in Minsk was klaargemaakt

en wij hadden ook nog ons eigen ca-deaupakketje met daarin ook een kalender en het boek 'De Schuilplaats'.

Opbloeiende kinderen

Pavel bracht ons daarna nog naar een school voor kinderen met een beperking. Hij werkt met deze school samen. Zij ontvangen ook hulp via hem. De adjunct-directrice gaf ons een rondleiding. We kwamen in verschillende klassen. In één klas werd muziek gemaakt en een paar kinderen zongen voor ons een paar liederen of maakten muziek. Dat was heel bijzonder om mee te maken. We zagen de toewijding bij de leidinggevenden, die de kinderen zo laten opbloeien. We zagen bijvoorbeeld hoe er samen met de kinderen creatieve werkstukken zijn gemaakt.

We vroegen de directrice of we haar nog wat konden helpen met spullen. Grote vellen papier, schoenen voor jongens en pakken wasmiddel waren in ieder geval welkom.

We reden daarna naar het kerkje van de baptisten, vlakbij waar vroeger de rand van het getto was. Daar stond een gedenksteen met daarop allemaal handen afgedrukt, groot en klein. En er stond opgeschreven dat we niet moeten vergeten, zowel in het Russisch als in het Hebreeuws.

's Avonds zou Wim ook een boekbespreking houden in het kerkje. Dat kon gedeeltelijk niet doorgaan, omdat de computer gecrasht was en het duurde tot halverwege de avond voor een nieuwe gehaald en geïnstalleerd was. Voor een klein publiek van niet meer dan tien mensen vertelde Wim over de drijfveer tot het schrijven en over de inhoud van het boek. Ook over de ernstige boodschap van de Heere Jezus in Openbaring 18:4 sprak hij: "Ga uit haar weg mijn volk, opdat u geen deel hebt aan haar zonden, en opdat u niet van haar plagen ontvangt."

We sliepen in een hotel, waar ook de registratie kon plaatsvinden, zonder dat het ons tijd en geld kostte.

Een bijzonder kerkje

Vrijdagmorgen zouden we met Pavel en Ira, die de kampen organiseert, én de groep uit Wit-Rusland naar de plek reizen waar de zomerkampen gehouden worden. Pavel voelde de jassen van iedereen. Hij kwam tot de conclusie dat Wim zijn jas veel te dun was. Dus werd de opdracht gegeven om uit de kledingzending een geschikte jas voor hem te zoeken. Het was maar goed dat er een gevonden werd, want het was erg koud. We reden zo'n 40 kilometer. Het laatste stuk dwars door het verlaten landschap en een dorp waar zowel oude krotten als schattige huisjes stonden, maar waar geen leven te bekennen was. Pavel vertelde, dat de meeste huisjes verlaten zijn in de winter. De kinderen die deze huisjes geërfd hebben, wonen in de stad en gaan alleen in de zomer terug naar het dorp en hun huis.

We stopten bij een klein kerkje. Hier vertelde Pavel een bijzonder getuigenis: *"Ik ben in deze omgeving geboren. Mijn vader was voorganger in de kerk. Op deze plek stond de school en daar vlakbij was een kolchoz, een gemeenschappelijke boerderij naar het idee van Lenin. Ik was toen van de leeftijd dat ik een "Leninster" moest dragen. Lenin moest worden geëerd, want door hem hadden we het goed, werd gezegd. Maar ik had gezien en gehoord hoe de mensen op de Kolchoz van alles stalen en elkaar bedrogen. Toen dacht ik, dan wil ik ook die ster niet dragen. Ik werd ook een keer bij de KGB geroepen en ze vroegen mij van alles over het geloof: "Geloof jij dat de grote vis Jona opgeslokt heeft?" Ik antwoordde: "Als in de Bijbel zou staan, dat een mens een grote vis heeft opgegeten, zou ik het ook geloven," gaf ik als antwoord."*

Pavel vervolgde: "Zie nu eens, hoe waar het is dat de Bijbel Gods Woord is. Op de plaats waar ik op school geen "Leninster" wilde dragen, staat nu een kerk en wordt God aanbeden. De kolchoz bestaat niet meer, maar

op dezelfde plek aan het water worden christelijke kampen georganiseerd."

We gingen de kerk binnen en de geluidsinstallatie werd even aangezet. Toen bracht Pavel Wim achter de kathedraal en vroeg hem te bidden. Dat was een mooi moment. Op de plek waar het communisme had geheerst, mochten wij onze Heere danken dat Hij de overwinnaar is over alles.

Barbecue bij 2 graden

We reden nog een paar honderd meter naar beneden. Daar lag het kamp met mooie huisjes en grotere gebouwen. Heel idyllisch aan het water. We liepen rond, bekeken de huisjes en gebouwen van binnen. We kregen een aardig beeld van hoe het in de zomer er aan toe gaat als er 120 kinderen en volwassenen samen een kamp hebben van tien dagen of korter. Eén gebouw is permanent bewoond. Het was er warm en drie vrouwen hebben daar de zorg over het 'mannenhuis' waar eenzame mannen in een slaapzaal de winter doorbrengen. Ze krijgen elke dag een warme maaltijd voorgeschoteld en kunnen met elkaar spelletjes doen of lezen. In de zomer wonen ze op zichzelf, maar in de lange sombere winter kunnen ze genieten van elkaars gezelschap en de goede zorg die er vanuit de Baptistengemeente gegeven wordt. Voor deze gelegenheid hadden de vrouwen aardappels voor ons gekookt, want Pavel wilde met ons samen in de bui-tenlucht barbecueën. In een hoek van het kamp stond een leuk optrekje met een tafel en zitbanken. Buiten was Pavel al gauw bezig met het braden van worsten. Ondanks de temperatuur die net boven het vriespunt lag, was het een warm en gezellig samenzijn. Er was brood dat rijkelijk besmeerd werd met boter en honing. Toen we uitspraken dat we het

heerlijk vonden en we het erg waardeerden, glom Pavel van genoeg: *"Ik hoopte zo dat jullie dit ook fijn zouden vinden."*

Pavel nodigde ons uit om in zomer, in augustus, terug te komen om een Joods kinderkamp te helpen organiseren en leiden. We beloofden erover na te denken. Pavel moedigde ons nog aan: *"Er is een huis dat we het Hollandhuis noemen. Daar zullen jullie dan wonen. Ik zal het laten zien."* Na de barbecue bezochten we het huis en kregen de sleutel al aangeboden. Het lokte wel aan.

We reden de weg terug. Onderweg bezochten we nog twee Joodse mensen. Pavel had ze gebeld, zodat we ze op straat even konden ontmoeten. Ze wonen toch niet ver van elkaar. We maakten kort kennis met hen en maakten hen beiden blij met het voedselpakket en ons cadeau pakket met daarin de kalender met de Bijbelse feesten erop en ook prachtige foto's met daaronder mooie Bijbelteksten.

Sabbat introductie

Om 18.00 werden we verwacht in de eetzaal van het kantoor van de Baptisten. De baptisten voorganger Pavel heeft zelf ook Joodse wortels, zijn grootvader was Joods. Het is ook daarom dat hij bereidwillig was om ons te ontvangen en met ons samen te werken om arme Joodse mensen te helpen. Maar hij was ook bereid de viering van de sabbat te leren. Er waren ook baptisten uitgenodigd met Joodse wortels en ook andere Joodse mensen. Ook de leiding van de Messiaanse gemeente in Mogilev was uitgenodigd. Er waren er zes van hen aanwezig. Bij elkaar waren we met 35 mensen. Wim mocht het één en ander vertellen over de Bijbelse achtergrond van de sabbat, die God al vanaf schepping geheiligd heeft. In Klaagliederen 2 staat *"De HEERE heeft in Sion laten vergeten feestdag en sabbat."* Dat was vanwege ongehoorzaamheid en het verlaten van God. Wim zei: *"We mogen nu leven in de tijd dat we zien dat de Heere ons de sabbat en de feesten weer doet*

herinneren. Niet alleen in Israël, maar ook wereldwijd. We leven in een tijd dat de Heere herstel geeft."

Ook haalde Wim een veelzeggende uitspraak aan: *"Nog meer dan dat de Joden de sabbat bewaard hebben, heeft de sabbat de Joden bewaard. Dankzij het Joodse volk is de sabbatviering niet verloren gegaan, maar generaties lang overgeleverd, nu ook aan de christenen."* Samen met Ria werd de sabbat geopend, Spreuken 31 en Psalm 112 werden gelezen en er werden liederen gezongen, begeleid door Tanja en ook door een muzikant van de Messiaanse gemeente. Daarna werd de dankzegging over de wijn (druivensap) en de twee sabbatsbroden uitgesproken en werden deze gedeeld. Het was heel bijzonder om dit zo met elkaar te mogen doen. Alle vier kregen we nog een prachtig persoonlijk cadeau als aandenken mee. Al met al werd het een onvergetelijke avond.

Daarna was het tijd om afscheid te nemen. Pavel wil graag in contact blijven om te zien hoe we wederzijds elkaar van dienst kunnen zijn. We reden de 200 kilometer nog terug naar Minsk.

De HEERE zij geloofd

Op zaterdagmorgen waren we vrij en konden we voor het eerst wat tot rust komen. 's Middags om half drie was er nog een samenkomst van de messiaanse gemeente waarin Evert en Wim beiden een bijdrage mochten leveren vanuit het Woord. Evert gaf kort zijn getuigenis en las Psalm 113, van waaruit hij de gemeente bemoedigde een aanspoorde. In deze psalm staat ook: *"Wie is de HEERE, onze God...die de geringe opricht uit het stof, en arme verheft uit het vuil."* Zo toepasselijk.

Wim sprak over Openbaring 10; *"Er zal geen uitstel meer zijn."* Voor Ira, die het onderwijs aan de kinderen verzorgd, hadden we heel veel (gekleurd) papier, flanelplaten en nog veel meer bruikbare spullen.

Voor de avond waren we nog uitgenodigd bij een gezin buiten de stad om daar te komen eten. Omdat Tine-

Een bemoedigende samenkomst
als afsluiting van onze reis

ke die avond ziek was, zijn alleen Wim en Ria daar een uurtje heen gegaan. Ondanks de beperkte tijd was het wel een waardevol moment zo met een klein deel van de gemeente.

De volgende morgen vertrokken we om acht uur richting de grens met Polen. De grensovergang kostte wel twee uur, maar verliep zonder problemen. Het dossier fiets kon worden gesloten en de registraties ingeleverd.

We overnachtten nog net in Polen, zodat we de volgende dag heel Duitsland nog moesten doorkruisen. We hadden een zeer voorspoedige reis en waren om half 2 's middags al thuis. Alle dank aan onze Vader, de God van Israël, die ons beschermde, Die de ontmoetingen leidde, die herstel en genezing gaf en geeft. Hij is het Die alle eer toekomt. Zoals ook in Psalm 113 staat: *"De Naam van de HEERE zij geloofd van nu aan tot in eeuwigheid. Vanwaar de zon opkomt tot waar zij ondergaat, zij de Naam van de HEERE geprezen."*

Evert deelt uit het Woord

Stichting Roechama

Claes de Jongestraat 31
2957 AD Nieuw-Lekkerland
Tel: 0184-683478
E-mail: info@roechama.nl

IBAN : NL54 RABO 0362 4394 86
BIC : RABONL2U
KvK nr: 24358678
RSIN nr : 813093867

www.roechama.nl

Algemeen Nut
Beogende Instelling
ANBI